

DATACIJA IN ETNIČNA OPREDELITEV GROBIŠČA V SIEGHARTSKIRCHENU

Josip Korošec

Že leta 1905 je v Sieghartskirchenu v neki gomili bilo najdenih osem-najst grobov. Gradivo je bilo v literaturi večkrat omenjeno, različno se je pa opredeljevalo. V novejšem času je gradivo zopet objavil Mitscha-Märheim in postavil novo opredelitev na temelju podrobne analize materiala.¹ Časovno postavlja grobišče od konca VIII. ali začetka IX. do začetka X. stoletja. Voljan je pa, da ga etnično pripiše Nemcem. Po Mitscha-Märheimu naj bi grobišče pripadalo majhni naselbini v neposredni bližini, ki je obstajala le iz ene hiše (Einzelhof). V tej domnevi ga potrjuje nekaj fragmentov naselbinske keramike, ki so najdeni na nekropoli in ki so izdelani iz grafitirane zemlje. Oporo, da je grobišče germansko, pa vidi poleg takšnih fragmentov keramike tudi v nekaterih drugih lončkih, najdenih v grobovih, ki po njegovem mnenju pripadajo najmlajšim tipom na tem grobišču. Iz teh vzrokov sodi, da se tudi ostala keramika, ki bi se sicer mogla, kakor sam pravi, označiti kot avarska ali slovanska, mora označiti kot germanska, ker takšni domnevi nasprotujejo lončki, ki se morajo označiti kot germanski.²

Pri analizi gradiva je Mitscha-Märheim točno pokazal na analogije, ki jih imamo v okviru avaroslovanske kulturne skupine ter na drugih slovanskih najdiščih. Prav tako opozarja tudi na druge identične in sorodne najdbe izven okvira slovanskih kultur. Tembolj je zato čuden in nerazumljiv njegov sklep, v katerem se naslanja le na nekaj objektov, ki bi poleg tega bili tudi še najmlajši, kar sam izrecno podčrtava.

Ako ponovno analiziramo gradivo s tega grobišča in se tudi strogo držimo analize, ki jo je napravil Mitscha-Märheim, bomo pa videli, da je slika popolnoma drugačna. Upoštevati moramo tudi, da bore malo vemo o samem grobišču in da imamo zadevno samo material na razpolago, za katerega pa ne vemo, v kakšnem odnosu in kako je bil najden v posameznih grobovih, ali pa tudi izven njih.³ Vsega so našli 11 lončkov. Ne

¹ Mitscha-Märheim, Das karolingische Gräberfeld von Sieghartskirchen, N.-Ö., und seine Bedeutung für die mittelalterliche Siedlungsgeschichte (Archaeologia Austriaca, Heft 13, 1953, 21 sl.).

² l. c., 35 sl.

³ l. c., 21.

vemo pa, ali so res vsi najdeni v grobovih in kakšno je bilo gradivo, ki jih je spremljalo. Mitscha-Märheim je vse te lončke razdelil v dve skupini. Po njegovem mnenju se pet lončkov razlikuje od ostalih, a šest lončkov je mogoče uvrstiti v keramiko pozno avarskih grobišč. Nesporno je, da se teh šest lončkov ne samo more, temveč mora prisoditi avaroslovanski kulturni skupini. Toda tudi med lončki, ki jih je Mitscha-Märheim izločil kot germanske, sta dva,⁴ ki imata le nekoliko bolj stisnjeno obliko in sta zaradi tega videti tudi nekoliko bolj široka, glede na one, ki imajo čisto jajčasto ovalno obliko. Glede na splošno profilacijo ramena, ki se nekoliko razlikuje od klasičnih form slovanske keramike, jih prišteva nemškim izdelkom IX. stoletja. Podobno sklepa tudi še o enem lončku, ki je v osnovi jajčasto ovalne oblike in o katerem sam priznava, da se more izvajati iz kasnoavarske keramike.⁵ V resnici bi bilo mogoče te lončke tolmačiti tudi drugače, ako se pač ne bi našli skupaj z ostalimi, katerim slovanski, ali recimo avaroslovanski karakter ne moremo odrekati. V tem primeru pa tudi ti trije ali bolje le prva dva kažeta le neki tipološki detajl ali mogoče neko lokalno razvojno tipološko formo, ki vsaj za sedaj na drugih podobnih najdiščih ni prišla do takšnega izraza. Toda sorodnosti imamo tudi že danes v Devínski Novi Vesi pri Bratislavi,⁶ kakor tudi na nekaterih drugih mestih.⁷ V kakšnem odnosu bi naj bili pa takšni lončki s karolinško keramiko, na katero se poziva Mitscha-Märheim, ki navaja le en lonček z Bavarske,⁸ in kateri naj bi bil nekako soroden omenjenim lončkom iz Sieghartskirchena, bi bilo pač mogoče tolmačiti na razne načine. Nikakor se pa ne bi upal ne po obliki ne po ornamentiki izločiti te tri lončke iz ostale keramike, tako kakor je storil Mitscha-Märheim, ker predstavljajo, skupaj z ostalimi šestimi, celoto. Ostaneta samo še dva lončka, ki sta videti nekako tuja slovanski keramiki, ki se pa na temelju dokaj slabe fotografije ne morejo še točno oceniti.⁹ Eden od njih,¹⁰ ki ga Mitscha-Märheim izloča tudi iz ostale karolinške keramike, bo pa predstavljal samo neko tipološko posebnost in bo spadal v krog ostale keramike tega grobišča in tudi v krog ostale avaroslovanske keramike. Že Mitscha-Märheim navaja paralelo s Slovaškega, kjer je v grobu 30 v Devínski Novi Vesi najdena podobna oblika.¹¹ Vendar je pa na tej lokaliteti najdeno več

⁴ l. c., sl. 1, 1, 7.

⁵ l. c., sl. 1, 11.

⁶ Eisner, Devínska Nová Ves, Bratislava 1952, sl. 7, 6; sl. 9, 2; sl. 14, 5; sl. 24, 1; sl. 27, 3; sl. 37, 3, 8; sl. 55, 5; sl. 60, 1; sl. 61, 1, 4; sl. 96, 2; sl. 99, 1. Nekateri od teh primerov kažejo samo na možno razvojno formo, ker ne smemo pozabiti, da je Devínska Nová Ves po Eisnerjevi dataciji kakor tudi po gradivu starejša od našega grobišča.

⁷ Poulik, Staroslovanská Morava, Praha 1948, T. XVI, 4, 6; T. XXI, 3, 4; T. XXIV, 2; T. XXVI, 5; T. LII, 1, 2; T. LXX, 5; T. LXXVII, 10. — Razprave SAZU III, Ljubljana 1953 (Predzgodovinsko in staroslovansko grobišče pri Turnišču v bližini Ptuja), T. XIX, 29; T. XX, 32; T. XXIII, 39; T. XXIV, 40.

⁸ Germania 1936, T. 42, sl. 2/2.

⁹ Archaeologia Austriaca, l. c., sl. 1, 8, 10.

¹⁰ l. c., sl. 1, 8.

¹¹ Eisner, Devínska Nová Ves, sl. 9, 3.

podobnih in tudi sorodnih oblik.¹² Drugi lonček bomo pa tako glede na obliko kakor tudi glede na tehnično izdelavo težko našli med inventarjem slovanske keramike.¹³ Oblika te posodice je kroglasta, dno komaj naznačeno, ustje pa le nekoliko navzven upognjeno. Izdelana je pa iz zemlje, kateri je bil primešan grafit. Mitscha-Märheim išče sorodnost v kroglastih karolinških loncih na zahodu, ki pa tudi, kakor sam omenja, kažejo precejšnje tipološke razlike. Sorodnosti v obliki s švedsko keramiko iz Birke pa zopet ne prihajajo v poštev zaradi drugačnega tehničnega dela.¹⁴ Grafitirane posode se sicer omenjajo na raznih lokalitetah nekako v X. stoletju, sovpadajo pa po obliki z ostalo keramiko. Toda mnogi primeri, ki jih navaja Mitscha-Märheim, so zopet identični s slovansko keramiko.¹⁵ Sodeč po dokaj nejasni sliki bi lonček iz Sieghartskirchena mogel biti tudi predzgodovinski. Podoben primer bi mogel biti tudi z dvema fragmentoma tu najdene tako imenovane naselbinske keramike, ki sta ornamentirana s plastične rebri.¹⁷ Tudi teh pa zaradi nejasnih slik ni mogoče točno opredeliti. Menim pa, da ne sodita nikakor med ostalo keramiko, temveč sta veliko zgodnejša.

Pri analizi na tem grobišču najdenih zapestnic pokazuje Mitscha-Märheim na analogije iz avaroslovanskih kakor tudi kótlaskih nekropol. Navaja pa tudi podobne primere iz Birke na Švedskem.¹⁸ Do podobnih sklepov je prišel tudi pri analizi uhanov in ostalih kovinskih nakitnih predmetov.¹⁹ Netipični za opredeljevanje so pa v tem pogledu noži, katerih je najdeno precejšnje število, čeprav Mitscha-Märheim navaja analogije iz slovanskih najdišč.²⁰ Podoben primer je vsaj danes tudi s koščenimi ornamentiranimi cevčicami, ki so mogle biti uporabljene v razne namene.²¹ Analogije imajo pa tako na avaroslovanskih nekropolah kakor tudi drugod in celo v predzgodovini. Nekoliko več podatkov nam morejo nuditi steklene jagode,²² posebno posamezni tipi, med katerimi so biseri v obliki kapljic, v paličah sestavljeni biseri ter posamezne druge oblike, ki so v Karantaniji, na Balkanu in Panonski ravnini tipične predvsem za razne slovanske kulturne skupine. Drugo vprašanje so tako imenovani mille-

¹² I. c., sl. 23, 4; sl. 42, 3; sl. 66, 7; sl. 100, 3; sl. 103, 1. — Mitscha-Märheim navaja sicer tudi neke sorodne oblike s Švedskega iz vikinškega grobišča v Birki (Arbmann, Birka, T. 239, 3; T. 244, 6), ki jih pa že z geografskega gledišča ni mogoče povezovati.

¹³ *Archaeologia Austriaca*, I. c., sl. 1, 10.

¹⁴ I. c., 30. — Arbmann, Birka, T. 223, 4; T. 225, 1, 2; T. 226, 2, 3.

¹⁵ *Archaeologia Austriaca*, I. c., 30.

¹⁶ Ker mi vsa literatura, ki jo navaja Mitscha-Märheim, ni dostopna, opozarjam na lonček, ki ga prinaša na sliki 12 in ki ima na dnu plastičen znak v obliki križa. Nikakor se pa ta lonček ne more izločiti iz slovanske keramike, ne glede nato, kateri etnični skupini je pripadal tisti, ki ga je uporabljal.

¹⁷ I. c., sl. 2.

¹⁸ I. c., 31, sl. 6.

¹⁹ I. c., 32, sl. 4.

²⁰ I. c., 32, sl. 3.

²¹ I. c., 33, sl. 7.

²² I. c., 34, sl. 8, 9 in barvna priloga.

fiori biseri in biseri z očesi, katerih je na tem grobišču najdeno kar devet primerov. Res je, da so dokaj česti, vsaj v posameznih primerih, tudi na drugih lokalitetah avaroslovanske in drugih slovanskih kulturnih skupin, vendar so tuji slovanskemu inventarju VIII., IX. in X. stoletja ter jih zato moramo imeti le kot uvoženo blago.

Iz celotne analize moramo pač sklepati, da je etnična opredelitev, kakor jo je napravil Mitscha-Märheim, zgrešena. Vse tipične predmete, ki služijo za opredeljevanje, moramo po celotnem značaju, kakor tudi po geografski legi najdišča pripisati avaroslovanski ali pa postavavoslovanski kulturni skupini, kamor sodi večina gradiva od keramike, zapestnic, uhanov, steklenih biserov in s tem v zvezi seveda tudi nožev. Povezava in domnevne analogije na Švedskem, ki jih navaja Mitscha-Märheim, so zanimive, vendar pa brez pomena. Tudi za opredeljevanje atipični predmeti, kakor so millefiori biseri, koščene cevčice in noži, ne govorijo proti temu, da ne bi mogli biti zastopani tudi na avaroslovanskih grobiščih. Tuji slovanskemu in avaroslovanskemu gradivu bi mogoče bili prej omenjeni lonček ter oba fragmenta keramike, ki pa, kakor sem že omenil, po vsej verjetnosti ne sodijo v zgodnji srednji vek, ker nimajo nikakršne časovne povezave z ostalim gradivom.

Mitscha-Märheim datira sicer grobišče v čas od konca VIII. ali začetka IX. do začetka X. stoletja, kar pa nikakor ne ustreza samemu gradivu. Ako bi tu bili pokopani prebivalci le ene hiše, potem bi bil vsekakor za 18 grobov možen razpon 100 let. Toda v samem gradivu nimamo nobene opore, da bi mogli grobišče raztegniti celo na začetek X., niti v drugo polovico IX. stoletja. V vsem gradivu ni namreč nobenega predmeta, ki bi ga vsaj približno mogli pripisati kótlaški ali pa belobrdski kulturni skupini. Res je pa, da ni najden tudi noben okov ali jeziček od pasice, ki bi dovoljeval opredeliti gradivo v polno VIII. stoletje. Vendar je pa ves značaj predmetov skupaj s keramiko takšen, da grobišče bolj približuje avaroslovanski kulturni skupini, kakor pa kakšni kasnejši. V najslabšem primeru bo grobišče spadalo v poavaroslovansko kulturno skupino, časovno pod konec VIII. in na začetek IX. stoletja. Še kasnejše datiranje bi pomenilo, da sodi grobišče v eno prehodnih skupin, za kar pa prav tako nimamo nobene materialne opore. Navidezno mlajše forme v keramiki nahajamo tudi na drugih najdiščih, kar pa moramo pojasniti na drug način.²³

Končni edino možni sklep je, da gradivo iz Sieghartskirchena sodi v okvir avaroslovanske kulturne skupine ter da nimamo tu nikakršnih elementov, ki bi dovoljevali, da ga etnično pripišemo Nemcem, čeprav so ti tedaj že naseljevali posamezne tamkajšnje kraje.

²³ Zadevno primerjajmo samo gradivo iz Turnišča pri Ptuj (Razprave SAZU III, Ljubljana 1953, 223 sl.), kjer so najdeni tudi lončki, ki bi jih mogli pripisati celo X. in XI. stoletju, a so bili v istem grobu skupaj z ostalimi, ki spadajo v prvo polovico IX. stoletja.

ZUSAMMENFASSUNG

Datierung und ethnische Bestimmung der Grabstätte in Sieghartskirchen

Gelegentlich der neuen Veröffentlichung und Analyse des Materials von der kleinen Grabstätte von Sieghartskirchen (N.-Ö.) versuchte Mitscha-Märheim den Beweis zu erbringen, dass dieses Material zeitlich zu den deutschen Ansiedlern vom Ende des 8. bzw. vom Anfang des 9. bis zum Anfang des 10. Jahrhunderts gehört. Da nur 18 Gräber gefunden wurden, die eine Zeitdauer von 100 Jahren für die Grabstätte voraussetzen, schliesst er, dass in der Nähe sich nur ein Einzelhof befand, dessen Einwohner hier begraben wurden.

Wenn man jedoch dieses Material analysiert, sieht man, dass es meistens in die sogenannte Keszthely-Kultur gehört. Von den fünf Töpfen, die Mitscha-Märheim wegen ihrer etwas gedrungenen Form und einiger anderen Einzelheiten ausgeschieden hat, gehören ebenfalls alle ausser einem, in die gleiche Kulturgruppe. Dafür gibt es mehrere Analogien. Auch das restliche Material gehört vollkommen in diesen Kulturkreis, wobei zwar die Messer und Millefiori-Perlen als atypisch ausgeschieden werden müssen. Dies gilt auch für die Knochenhülsen, obwohl auch solche Gegenstände in der Keszthely-Gruppe gefunden werden. Die Anschliessung an die Vikinger Grabstätte in Birka (Björkö?) in Schweden ist wohl interessant, jedoch wegen der Analogien aus der nächsten Umgebung nicht entscheidend. Demnach kann diese Grabstätte aus dem Bereiche der Keszthely-Gruppe nicht ausgeschieden werden. Dem Material nach kann diese Grabstätte ebenfalls nicht mit dem Anfang des X. Jahrhunderts datiert werden, sondern wird wegen der Abwesenheit von Gürtelbeschlägen und Riemenzungen in das Ende der Keszthely- oder Nachkeszthelykultur gehören. Es gibt kein Element, wodurch diese Grabstätte mit Übergangs- oder sogar späteren Gruppen angeschlossen werden könnte. In Anbetracht dessen wird die Grabstätte in das Ende des VIII. oder in den Anfang des IX. Jahrhunderts gehören.